

Entrepreneurship Update

Onderwijs en ondernemerschap in Nederland

Francesca Cardia
Mirjam van Praag

Nummer 4

Onderwijs en ondernemerschap in Nederland

Uitgegeven door:
Amsterdam Center for Entrepreneurship
Roetersstraat 11
1018 WB Amsterdam
www.ace-uva.nl
tel. 020 525 4110

December 2007
ISBN/EAN: 978-90-78621-04-1

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, geluidsband, elektronisch of op welke andere wijze dan ook.

Dit is de vierde ‘Entrepreneurship Update’ van het Amsterdam Center for Entrepreneurship (ACE). In deze Update bespreken we resultaten en implicaties van onderzoek waarmee we al jaren bezig zijn: “Wat is de rol van onderwijs voor ondernemers?” Deze Update is gebaseerd op een aantal studies dat we de afgelopen jaren hebben verricht (zie de referenties).

De resultaten van dit type onderzoek hebben implicaties voor onderwijsbeleid en ook voor individuele keuzes van jongeren en ondernemers. Juist omdat we vaststellen dat onderwijs een groot effect heeft op het succes van ondernemers, ook in vergelijking met werknemers, en omdat we observeren dat dit effect veelal onbekend is, is er een wereld te winnen. De kloof tussen perceptie en werkelijkheid moet worden gedicht. Hiertoe doen we concrete aanbevelingen in deze ‘Update’. Bovendien steken we de hand in eigen boezem en bieden we zelf ook vernieuwend ondernemerschapsonderwijs aan, zowel aan de Universiteit van Amsterdam als aan de Hogeschool van Amsterdam.

We wensen u een ondernemend, leerzaam en inspirerend 2008 toe.

Namens ACE,

Mirjam van Praag

Eerdere ‘Entrepreneurship Updates’

1. Goed belonen loont! (2006)
2. Entrepreneurship and Human Capital (2006)
3. De economische voordelen van ondernemerschap (2007)

Inleiding	1
Ondernemers hebben veel aan onderwijs	2
Waarom opleiding voor ondernemers belangrijker is dan voor werknemers	5
Nederlandse topondernemers zijn hoogopgeleid	7
Nederlandse topondernemers hebben een brede oriëntatie	9
Nederlandse topondernemers waren topstudenten	11
Kloof tussen perceptie en werkelijkheid	12
Conclusie	14
Referenties	16
Over ACE en de auteurs	18

In de vorige Entrepreneurship Update “De economische voordelen van ondernemerschap” bespraken we de belangrijke bijdrage van ondernemers aan de dynamiek, groei en innovatiekracht van de economie (Van Praag en Versloot, 2007). Vooral succesvolle ondernemers leveren een grote maatschappelijke bijdrage. Momenteel heeft Nederland vooral behoefte aan ondernemers die doorgroeien¹, want op dat vlak loopt Nederland achter. Bovendien is de houding ten aanzien van ondernemerschap door start of overname van bedrijven niet erg positief, vooral onder hoger opgeleiden. Verder is er in het MKB veel vraag naar hoger opgeleid personeel, terwijl hoger opgeleiden de voorkeur geven aan grotere en meer gevestigde werkgevers.

Niet alleen Nederlandse politici en beleidsmakers onderkennen het belang van meer ondernemerschap en ondernemendheid. Ook in de Lissabon Strategie van de Europese Commissie (EC) staan deze zaken hoog op de agenda. De EC ziet onderwijs als een belangrijk middel om haar doelen te bereiken in de kenniseconomie (EC, 2006a).

In deze Entrepreneurship Update bespreken we de rol van onderwijs voor het succes van ondernemers, ook in vergelijking met de rol die onderwijs voor werknemers speelt in onze kenniseconomie.

---

¹ Een snelle groeier is gedefinieerd als een onderneming met 50-1000 werknemers die in de afgelopen drie jaar met ten minste 60% in omzet is gegroeid, bron: EIM.

Ondernemers hebben veel aan onderwijs

In Nederland is meer ondernemerschap en ondernemendheid nodig. Het is vooral mogelijk om te profiteren van de voordelen van ondernemerschap als ondernemers succesvol zijn. Veel onderzoek is gedaan naar de factoren die het succes van ondernemers bepalen. Vooral succesfactoren die door beleid beïnvloed kunnen worden zijn relevant. Eén beïnvloedbare succesfactor voor ondernemers, en trouwens ook voor werknemers, is onderwijs.

Er zijn honderden studies gedaan naar de rol van onderwijs voor ondernemers. Van der Sluis, Van Praag en Vijverberg (2008) hebben de resultaten daarvan geanalyseerd in een zogeheten meta-analyse. Hieruit zijn vier relevante conclusies naar voren gekomen. Ten eerste blijkt iemands keuze om wel of niet ondernemer te worden geen verband te houden met het aantal jaren opleiding van de persoon. Hoogopgeleide mensen kiezen dus niet vaker dan anderen voor ondernemerschap. Ten tweede blijkt dat het succes van ondernemers wel een duidelijk verband heeft met de opleiding van de ondernemer. Het succes is gemeten aan de hand van inkomsten, overlevingskansen, groei en winst. In 67 procent van de studies is het verband tussen opleiding en ondernemerssucces positief. Ondernemers met een hogere opleiding verdienen dus meer, hun bedrijven overleven langer, ze groeien harder en ze hebben hogere winsten. Ten derde blijkt uit de resultaten dat het verband tussen inkomen en opleidingshoogte voor ondernemers en werknemers ongeveer even groot is.

De vierde conclusie uit deze studies heeft te maken met de wijze waarop de onderzoeken zijn verricht. Alle studies hebben alleen bestudeerd of er een *relatie* bestaat tussen het aantal jaren onderwijs en ondernemerssucces. Er is niet gekeken of er sprake is van een *effect*, dus of het aantal jaren opleiding daadwerkelijk het succes heeft bepaald of dat er een andere (onzichtbare) factor is die het succes heeft beïnvloed

en tegelijkertijd het opleidingsniveau. Het is bijvoorbeeld aannemelijk dat intelligente en gemotiveerde mensen meer onderwijs hebben genoten én betere ondernemers zijn. Ook zonder een opleiding hadden ze wellicht beter gescoord als ondernemer. Als dergelijke onderliggende factoren, die voor de onderzoeker vaak niet observeerbaar zijn, leidend zijn voor de positieve relatie tussen opleiding en ondernemerssucces dan kunnen we dus niet zonder meer concluderen dat een hogere opleiding leidt tot beter ondernemerschap. Daarvoor moet de omvang van het *effect* van onderwijs op ondernemerssucces bekend zijn. En, gek genoeg, was dat voor ondernemers nog niet gemeten. Het effect van onderwijs op het inkomen van *werknemers* is in de laatste decennia wel vaak gemeten.

Naar aanleiding van onze observatie dat effect-studies over de rol van onderwijs voor ondernemerssucces ontbreken, zijn recentelijk studies uitgevoerd die juist dit effect van onderwijs op ondernemersinkomsten meten, op dezelfde manier als waarop dat al voor werknemers was gebeurd.² Ook wordt in deze studies meestal een vergelijking tussen het rendement op onderwijs voor ondernemers en werknemers gemaakt. Om die vergelijking te kunnen maken wordt het succes van ondernemers in termen van inkomen gemeten.

Een consistente bevinding uit deze studies, die weliswaar grotendeels gebaseerd zijn op de Amerikaanse populatie, is dat onderwijs er zeer toe doet voor ondernemers. Sterker nog, het rendement van een extra jaar onderwijs voor ondernemers is gemiddeld een stuk hoger dan voor werknemers. In Amerika bijvoorbeeld levert een jaar extra onderwijs gemiddeld een tien procent hoger inkomen op voor werknemers, terwijl het rendement voor ondernemers achttien procent is (Van der Sluis, Van Praag en Van Witteloostuijn, 2006). Opleiding is dus nog belangrijker voor het succes van ondernemers dan voor het succes van werknemers.

---

² Van der Sluis, Van Praag en Van Witteloostuijn (2006), Van der Sluis en Van Praag (2007), Hartog, Van Praag en Van der Sluis (2007) en Parker en Van Praag (2006).

Ook in Nederland levert opleiding een relatief hoog rendement op voor ondernemers (Parker en Van Praag, 2006). Naarmate het opleidingsniveau van een ondernemer hoger is, heeft hij, gemiddeld, ook een hoger inkomen in vergelijking met werknemers. Mensen hebben dus meer aan hun opleiding als ze daarna ondernemer worden dan wanneer ze werknemer worden.³

Conclusie:

- De keuze om ondernemer te worden hangt niet samen met de hoogte van iemands opleiding.
- Uit recente studies blijkt dat het effect van het opleidingsniveau van de ondernemer op diens succes groot is.
- Sterker nog, gemeten in termen van inkomens, blijkt dat het effect van opleiding op prestaties groter is voor ondernemers dan voor werknemers.

---

³ Dit is ook het geval indien rekening wordt gehouden met het feit dat de keuze voor het ondernemerschap versus werknemerschap wordt bepaald door eigenschappen die met het rendement op opleiding te maken kunnen hebben, maar die voor de onderzoeker niet observeerbaar zijn.

Waarom opleiding voor ondernemers belangrijker is dan voor werknemers

De logische vervolgvraag is dan: *Waarom levert opleiding een hoger rendement op voor ondernemers dan voor werknemers?*, oftewel *Waarom hebben ondernemers zelfs meer aan hun onderwijs dan werknemers?* Onderzoek hiernaar, dat overigens in de kinderschoenen staat, heeft hier vooralsnog twee antwoorden op gegeven. De eerste heeft te maken met kapitaal en is gebaseerd op het Nederlandse onderzoek van Parker en Van Praag (2006). Ondernemers met een hogere opleiding kunnen gemakkelijker aan startkapitaal komen, wat weer leidt tot betere ondernemingsresultaten. Opleiding heeft dus naast een direct effect op de prestaties van de ondernemer ook een indirect effect (en dat laatste ontbreekt bij werknemers): een hogere opleiding geeft een hogere kans op een optimaal startkapitaal (vanwege het signaal dat opleiding geeft aan kapitaalverstrekkers) hetgeen weer tot meer ondernemerssucces leidt.

De tweede verklaring heeft te maken met vrijheid en invloed en is gebaseerd op één van de Amerikaanse onderzoeken. Ondernemers hebben meer vrijheid en invloed dan werknemers om alle kapitaalgoederen, en dus ook hun menselijk kapitaal (voor een belangrijk deel door onderwijs verkregen) precies zo in te zetten dat het rendement het grootst is. Voor werknemers is dit lastiger: organisaties zijn vaak traag en productieprocessen kunnen niet op ieder individu worden afgestemd.

Conclusie:

Mensen hebben meer aan hun opleiding als ze daarna ondernemer worden dan wanneer ze werknemer worden omdat:

- Opleiding voor ondernemers een dubbel effect heeft. Naast het directe effect op prestaties is er een indirect effect: ondernemers met meer opleiding kunnen gemakkelijker aan het optimale startkapitaal komen hetgeen een gunstig effect heeft op succes.
- Ondernemers hebben meer vrijheid en invloed om hun menselijk kapitaal (deels gegenereerd door onderwijs) op een lucratieve manier in hun werk in te zetten, wat tot hogere inkomsten leidt.

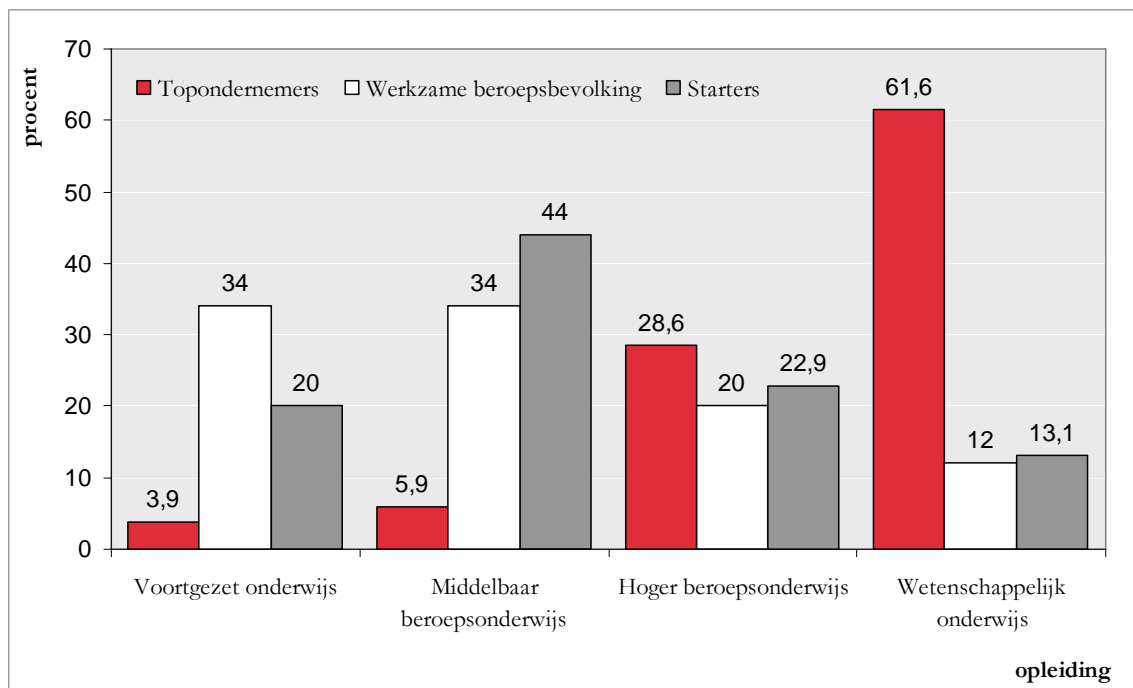
Nederlandse topondernemers zijn hoogopgeleid

De meeste studies die het effect van onderwijs op ondernemerssucces meten zijn gebaseerd op Amerikaanse data. En omdat ze nogal ingewikkelde methodes gebruiken, zijn ze moeilijk uit te leggen. Daarom hebben Van Praag en Cardia (2007) onlangs een illustratieve studie op Nederlandse gegevens gedaan. Ze hebben de opleidingsachtergrond (opleidingshoogte en -type en de studieprestaties) van de 200 meest succesvolle Nederlandse ondernemers in kaart gebracht. Het gaat hierbij om mensen die zelf een bedrijf hebben opgericht, niet om topbestuurders van grote bedrijven. Het onderzoek meet geen effecten en is uitsluitend een Nederlandse illustratie ter ondersteuning van de hierboven besproken studies.

Ervan uitgaande dat onderwijs belangrijk is voor succesvol ondernemerschap, valt te verwachten dat topondernemers gemiddeld hoger opgeleid zijn dan anderen. En wat blijkt? 62 procent van de topondernemers heeft aan een universiteit gestudeerd (en ze hebben het bijna allemaal met een bul afgerond). Terwijl dit percentage onder startende ondernemers (en trouwens ook in de werkende bevolking in het algemeen) maar 12 à 13 procent is. Onder topondernemers ligt dit percentage dus ruim vijf keer zo hoog, zie figuur 1.

Een academische opleiding is dus erg belangrijk voor succesvol ondernemerschap in Nederland. Bovendien heeft 28 procent van de 200 topondernemers een hogere beroepsopleiding gevolgd. Negentig procent is dus hoger opgeleid.

Figuur 1: Opleidingsniveau van Nederlandse topondernemers, Nederlandse werkzame beroepsbevolking en Nederlandse starters

Conclusie:

Nederlandse topondernemers zijn hoog opgeleid

- 62 procent heeft een academische opleiding. Dat percentage is vijf keer hoger dan het gemiddelde.
- In totaal heeft 90 procent een hogere opleiding, dat wil zeggen academisch of HBO. Dit percentage is ongeveer drie keer zo hoog als gemiddeld.

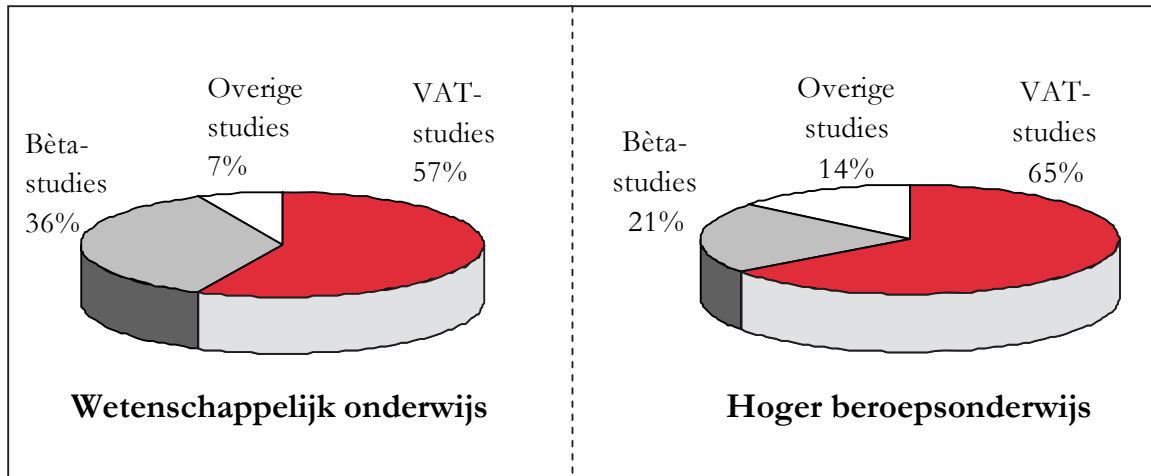
Nederlandse topondernemers hebben een brede oriëntatie

Naast het opleidingsniveau is ook het type opleiding relevant voor ondernemerssucces. De econoom Ed Lazear (2005) heeft voorspeld dat ondernemers vooral voordeel hebben van een breed pakket vaardigheden en kennis. Werknemers zouden daar minder voordeel van hebben omdat die beter af zijn als specialist. Ondernemers met een breed pakket aan kennis en vaardigheden noemt Lazear *Van Alle markten Thuis* (VAT). Lazear en anderen hebben deze theorie getest op met name Amerikaanse data. De meeste studies ondersteunen de theorie: Een breed georiënteerde achtergrond leidt eerder tot de keuze voor het ondernemerschap en breder georiënteerde ondernemers doen het beter dan smaller georiënteerde ondernemers, terwijl de brede oriëntatie voor het succes van werknemers niets uitmaakt.

In het onderzoek naar de 200 Nederlandse topondernemers is ook gekeken naar opleidingstype. Als topondernemers inderdaad van alle markten thuis zijn, zouden zij meer dan gemiddeld algemene en brede opleidingen als economie, bedrijfskunde, management en rechten hebben gevolgd. Uit de resultaten blijkt dit inderdaad zo te zijn, zie figuur 2.

Meer dan de helft van de Nederlandse topondernemers met een hbo- of wo-opleiding koos voor een economische en managementgerelateerde studie, tegenover ongeveer 29% van het landelijk gemiddelde. Ook kozen hoogopgeleide topondernemers meer dan gemiddeld voor een bètageoriënteerde studie als informatica, wiskunde en techniek (28% versus 10%).

Figuur 2: HBO- en WO opleidingen gevolgd door Nederlandse topondernemers in procenten.

Conclusie:

Nederlandse topondernemers hebben vaak een brede (of bèta) georiënteerde studie gedaan:

- Meer dan de helft heeft een brede studie als economie/management en rechten gevolgd.
- Dertig procent heeft een bèta-opleiding gevolgd.

Nederlandse topondernemers waren topstudenten

Topondernemers die gestudeerd hebben, zijn bovendien geen gemiddelde studenten geweest. Zij hebben hun opleiding sneller dan gemiddeld afgerond en studeerden vaker cum laude af, ondanks meer en grotere bijbanen. Tevens hebben ze vaker dan gemiddeld een deel van hun studie in het buitenland gevolgd en zijn ze relatief vaak gepromoveerd. Meer dan de helft van de topondernemers die lid was van een studie- of studentenvereniging was actief in het bestuur. Succesvolle ondernemers waren dus succesvolle studenten.

“De universiteit als springplank naar succes”

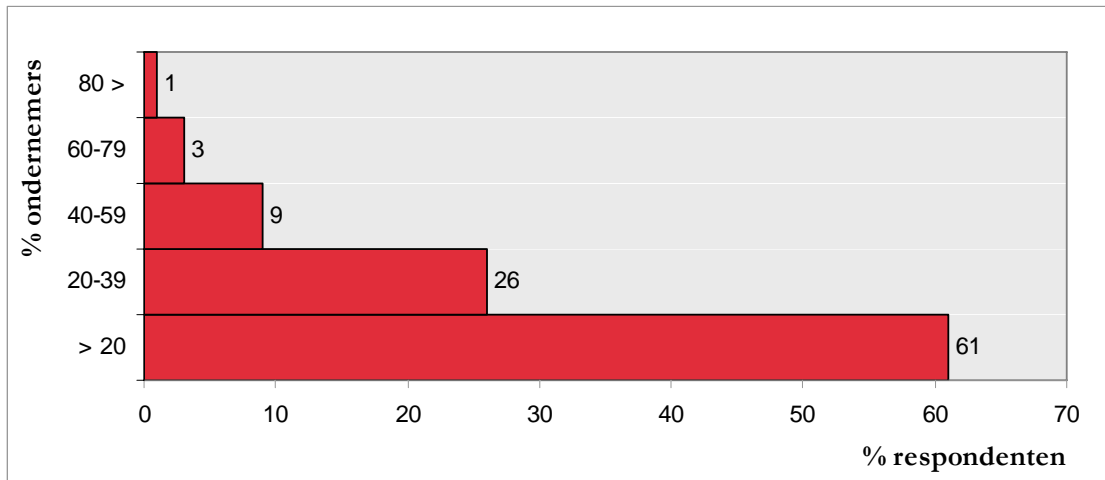
Ondanks de hoge opleiding van Nederlandse topondernemers en het hoge rendement op onderwijs in het ondernemerschap, kiezen hoger opgeleiden niet meer dan anderen voor ondernemerschap. Waarschijnlijk weet men niet dat opleiding bijdraagt aan ondernemerssucces. Immers, het overheersende beeld in Nederland is dat opleiding wel relevant is om een goede werknemer te zijn, maar niet om een goede ondernemer te zijn. Dit werd onlangs nog bevestigd in het Financieele Dagblad⁴ waarin Mirjam van Praag de lezers de volgende vraag voorlegde: *Hoeveel procent van de Nederlandse topondernemers heeft een academische opleiding?* Figuur 3 geeft de antwoorden van de respondenten weer. Blijkbaar associeert men ondernemerssucces niet met hogere opleidingen. Volgens 61 procent van de ruim 4000 respondenten zou minder dan één op de vijf topondernemers een academische titel hebben. De kloof tussen werkelijkheid en perceptie is dus erg groot in Nederland.

Ook onder de huidige generatie studenten in het hoger onderwijs is het rendement van opleiding voor ondernemers onbekend. Hun houding tegenover ondernemerschap is weinig positief: slechts negen procent van hen overweegt later ondernemer te worden. Dit percentage ligt in andere landen veel hoger. Dit heeft deels te maken met de ontbrekende ondernemerscultuur in Nederland en deels met het onderwijs. Scholieren en studenten komen in het huidige curriculum nauwelijks in aanraking met ondernemerschap. Ondernemerschap heeft in Nederland ook niet zoveel status en er is een gebrek aan rolmodellen van succesvolle ondernemers.

---

⁴ FD Poll, Topondernemer, 3 augustus 2007

Figuur 3: Percentage topondernemers met academische opleiding volgens FD-respondenten

In Nederland heerst de gedachte dat ondernemers weinig of geen opleiding nodig hebben om succesvol te zijn. Uit onderzoek blijkt het tegendeel. Hoe hoger het opleidingsniveau, hoe groter de kans op succes. Het onderwijsrendement van ondernemers is zelfs hoger dan van werknemers. Hoogopgeleide mensen zouden dus meer aan hun opleiding hebben als zij voor ondernemerschap kiezen dan voor werk in loondienst. Dat komt (i) door het extra effect dat opleiding heeft op het verkrijgen van de efficiënte hoeveelheid startkapitaal voor ondernemers en (ii) doordat ondernemers grotere vrijheid hebben dan werknemers om hun menselijk kapitaal zo in te zetten dat het rendement groot is.

Desondanks geven hoger opgeleiden in eerste instantie de voorkeur aan de zekerheid van een vaste baan. Voor het onderwijsbeleid is dit een belangrijke constatering. Onderwijsinstellingen kunnen een belangrijke rol spelen bij het veranderen van deze cultuur. In het academisch curriculum wordt te weinig aandacht aan ondernemerschap besteed. Dat zou anders moeten. Opleidingen moeten ondernemender worden zodat meer hoger opgeleiden voor het ondernemerschap kiezen en zodat meer mensen die willen gaan ondernemen voor het hoger onderwijs kiezen. Voor de groei en innovatiekracht van de Nederlandse economie is het dus van belang de boodschap uit te dragen: “Ondernemers: studeer” en “Studenten: onderneem”. Het Ministerie van Economische Zaken ziet in dat er geïnvesteerd moet worden in ondernemerschapsonderwijs bij hogere onderwijsinstellingen. Er is hiervoor 12 miljoen euro uit de FES-gelden gereserveerd. Waarschijnlijk is er meer geld nodig om ervoor te zorgen dat er meer hoger opgeleide (en daardoor succesvolle en groeiende) ondernemingen komen.

Daarnaast zal er ook geïnvesteerd moeten worden in onderzoek naar de rol van opleiding voor ondernemers. Op dit moment weten we nog niet welke opleidingen het hoogste rendement opleveren voor

ondernemers. Ook is niet bekend wat de rol van ondernemerschapsonderwijs is voor ondernemerssucces en hoe ondernemerschapsonderwijs optimaal ingericht zou moeten worden. Antwoorden op deze vragen zijn noodzakelijk om het onderwijsbeleid op het gebied van ondernemerschap te verbeteren, opdat er in de toekomst voldoende hoogopgeleide topondernemers in Nederland zijn.

Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (2006). Internationale Benchmark Ondernemerschap 2005. Benchmark ondernemerschap, bedrijvendynamiek en snelle groeiers.

European Commission (2006a) “Entrepreneurship Education in Europe: Fostering Entrepreneurial Mindsets through Education and Learning”, Final Proceedings of the Conference on Entrepreneurship Education in Oslo.

Hartog, J., J. van der Sluis en C.M. van Praag (2007) Returns to Intelligence: Entrepreneurs versus Employees, *working paper, University of Amsterdam*.

Lazear, Edward P. (2005) Entrepreneurship. *Journal of Labor Economics*, Vol. 23 (4), pp. 649-680.

Parker, S. en C.M. Van Praag (2006), ‘Schooling, capital constraints and entrepreneurial performance: The endogenous triangle’, *Journal of Business and Economic Statistics*, vol. 24(4), pp. 416-431.

Van Praag, C.M., Versloot, P. en Kool, M. (2007). *Entrepreneurship Update: De economische voordelen van ondernemerschap*, Amsterdam: Amsterdam Center for Entrepreneurship.

Van Praag, C.M. en P. Versloot (2007) “What is the Value of Entrepreneurship? A Review of Recent Research”, *Small Business Economics*, vol. 29 (4), pp. 351-382.

Van Praag, C.M. en F. Cardia (2007). Nederlandse topondernemers wel degelijk hoogopgeleid.

Van der Sluis, J. en C.M. Van Praag (2007). "*Returns to Education for Entrepreneurs and Employees: Identification by Means of Changes in Compulsory Schooling Laws*", University of Amsterdam Working Paper , Amsterdam, Netherlands.

Van der Sluis, J., C.M. Van Praag en A. Van Witteloostuijn (2006), 'Why are the returns to education higher for entrepreneurs than for employees?'. *Working Paper, University of Amsterdam*.

Van der Sluis J., C.M. Van Praag en W. Vijverberg (2008) Entrepreneurship selection and performance: a meta analysis of the impact of education in industrialized countries, forthcoming in 2008 in *Journal of Economic Surveys*.

De missie van ACE is om het ondernemersklimaat in Nederland te bevorderen. ACE vervult deze missie op basis van haar kerncompetenties: onderzoek en onderwijs. ACE wil het ondernemersklimaat bevorderen door de onderzoeksagenda vorm te geven en de resultaten van onderzoek te communiceren aan ondernemers en beleidsmakers. Voor vormgeving van de onderzoeksagenda hebben wetenschappers input nodig van ondernemers, politici en beleidsmakers. ACE is dan ook een netwerk dat dialogen organiseert tussen internationaal bekende wetenschappers, studenten, ondernemers, managers en beleidsmakers in Nederland. Zo slaat ACE een brug tussen wetenschappelijk onderzoek naar ondernemerschap, politiek en beleid, en het bedrijfsleven, groot en klein. ACE is een initiatief van de Faculteit Economie en Bedrijfskunde van de Universiteit van Amsterdam. ACE wordt gesponsord door Fortis Bank Nederland (hoofdsponsor) en KPMG. ACE werkt structureel samen met (jong) MKB-Nederland.

Prof. Dr Mirjam van Praag

Mirjam van Praag is oprichter en directeur van ACE en hoogleraar ‘Ondernemerschap en Organisatie’ aan de Universiteit van Amsterdam, Faculteit Economie en Bedrijfskunde.

Francesca Cardia MSc

Francesca Cardia werkt bij ACE en heeft haar masterscriptie over de rol van onderwijs en ondernemerschap aan de Universiteit van Amsterdam, Faculteit Economie en Bedrijfskunde afgerond.